

ASUS

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Юридичний факультет
Люблінський католицький університет Івана Павла II
(м. Люблін, Республіка Польща)
Факультет права, канонічного права та адміністрації
Університет Масарика (м. Брно, Чеська Республіка)
Юридичний факультет
Тринавський університет у Триаві (м. Тришава, Словачька Республіка)
Юридичний факультет
Карловий університет в Празі (м. Прага, Чеська Республіка)
Гуситський теологічний факультет
Грацький університет імені Карла і Франца (м. Грац, Республіка Австрія)
Центр східноєвропейського права
Мішкольцький університет (м. Мішкольць, Угорщина)
Юридичний факультет
Західний університет ім. Васіле Голдіш (м. Арад, Румунія)
Юридичний факультет
Центр правової підтримки осіб, постраждалих внаслідок
військового вторгнення
*Національної академії правових наук України
та ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

МАТЕРІАЛИ
XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЗАКАРПАТСЬКІ ПРАВОВІ ЧИТАННЯ.
ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ
ПРАВОВИХ СИСТЕМ КРАЇН
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ»**

28–29 квітня 2022 р.

ПРАВОВА РЕФОРМА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СИЛ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Копча Василь Васильович
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Дослідження реформи поліцейських сил у державах Центральної Європи і, зокрема, в Чеській Республіці є актуальним завданням, виходячи з низки аргументів. Перше, реформа поліції в Україні, яку було розпочато після Революції гідності 2014 р., потребує врахування досвіду реформаторських зусиль у тих державах, які успішно провели подібні реформи і Чеська Республіка належить до таких країн.

В Україні питання законодавчого забезпечення реформи поліції Чеської Республіки частково виступало предметом наукових досліджень таких авторів як В.Лемак, Й.Горінецький, І. Святокум [¹] тощо, що, однак, не вичерпує актуальності подальшого аналізу.

Етапи розвитку законодавства про поліцію в Чеській Республіці. «Оксамитова революція» в Чехословаччині (існувала до 1 січня 1993 р.), яка розпочалася 17 листопада 1989 р. у Празі після брутального застосування сили поліцейськими підрозділами, заклала основи для проведення масштабних реформ, спрямованих на вибудову держави, заснованої на верховенстві права. Одним із пріоритетів виступало нове наповнення поліцейської функції держави.

Впродовж наступних десятиліть організаційні зусилля держави в цьому напрямі пройшли декілька етапів.

1. Перший етап (в умовах Чехословаччини) стосувався перших кроків реформи поліцейської системи. Уже в перші місяці після «оксамитової революції» реформі поліції було приділено посилену увагу нової влади. Серед основних заходів цього періоду слід назвати створення так званих «громадських комісій» у МВС (федеральним законом від 9 травня 1990 р.), які виступали не лише «дорадчими», а «контрольними» органами, які повинні були складатися з «бездоганних»

¹ Святокум І. О. Досвід взаємодії поліції з органами місцевого самоврядування Чеської Республіки та перспективи його застосування в Україні (Електронний ресурс). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2016. Вип. 20 С. 22–24. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UkrSocSci/nbuv_jur_2016_20_7.

створює контрольний орган з числа депутатів цієї палати Парламенту. Показана діяльність здійснюється поліцейським підрозділом виключно з повідомленням міністра внутрішніх справ. Міністр представляє до наглядового органу принаймні два рази на рік звіт про використання названих засобів, а також звіт про використання відповідних коштів. Міністр внутрішніх справ, крім того, щорічно подає до Уряду ЧР, відповідного комітету Палати депутатів та до спеціального контрольного органу звіт про здійснення завдань з використанням оперативних засобів (§98)⁵.

Під час прийняття на роботу поліцейський приймається спочатку на термін 3 роки, після цього – на службу необмеженої тривалості (§11) – після складання кваліфікаційного іспиту (складається з письмової, усної та практичних частин). Громадянин може бути допущений до служби повинен за умов, які встановлюють, зокрема: досягти 18 років, бути доброчесним, відповідати рівню освіти, яка вимагається для посади служби, до якої він / вона призначається, є здоровим, психічно і фізично придатний для виконання обов'язків, бути дієздатним, мати допуск до державної таємниці.

Нормальний робочий час поліцейського становить 37,5 години на тиждень. За один день служби розглядається одна п'ята частина вказаної тривалості. Понаднормова робота не може тривати більше ніж 150 годин на календарний рік.

Зазначений аналіз розвитку законодавства Чеської Республіки щодо поліцейської діяльності, можна прийти до наступних висновків. По-перше, вектор реформи поліції в цій державі, який забезпечувався законами, відбувався у декілька етапів, протягом яких поліцейські сили набували нової якості поліцейської служби в державі, заснованій на верховенстві права. Об'єктивно відповідні ключові показники містилися вимогах Європейського Союзу, підготовка до вступу до якого передбачала активне й цілеспрямоване реформування поліції на основі стандартів. Результатом вказаних зусиль стало прийняття Чеської Республіки до ЄС 1 травня 2004 р. По-друге, зміст і предмет регулювання законодавства Чеської Республіки щодо поліції може стати основою для вітчизняного законодавця у таких аспектах організації поліцейської діяльності; б) окреслення спеціальних обов'язків поліції; в) статусу поліцейських.

- створення 1 січня 2002 р. Служби з питань іноземців і прикордонної поліції, а також реорганізація системи протидії корупції з покладенням відповідних завдань на Службу кримінальної поліції та розслідування, а також на Управління фінансової злочинності та охорони держави;

Поліцейська реформа (Закон про поліцію ЧР 2008 р.). Закон від 17 липня 2008 р. «Про поліцію» (далі – Закон) на сьогодні є основним законодавчим актом у сфері регулювання діяльності поліцейських сил Чеської Республіки. Згідно його §1 і 2 Закону Поліція Чеської Республіки (далі – поліція) – це єдиний збройний корпус безпеки. Поліція служить громадськості, її місія полягає в тому, щоб забезпечити безпеку людей і майна та громадського порядку, запобігання злочинам, для виконання завдань відповідно до кримінального процесуального кодексу та інші завдання в сфері внутрішнього порядку і безпеки, покладених на неї законом, безпосередньо чинним законодавством ЄС і міжнародними договорами, які є частиною закону.

Організація і управління Поліцією згідно до положень розділу II Закону здійснюється на наступних засадах.

а. Поліція підпорядкована Міністерству внутрішніх справ (далі – міністерство), яке створює умови для виконання завдань Поліції. Президент поліції несе відповідальність за діяльність поліції перед Міністром.

б. Поліція складається з наступних організаційних підрозділів: а) Президія поліції, яку очолює Президент поліції, (б) національні поліцейські служби, (в) Регіональна поліцейська штаб-квартира (далі іменована «Регіональна дирекція»), (д) відділи, створені в Регіональному управлінні. У поліції функціонує 14 регіональних управлінь, територіальний поділ обласних дирекцій ідентичний територіальному охопленню вищого територіального самоврядування.

Підстави для використання зброї співробітниками поліції регламентовані у §56 Закону, де встановлені, зокрема, наступні підстави: а) у стані необхідної оборони або за надзвичайної потреби; б) якщо небезпечний злочинець, який затримується, не складає зброю та не бажає залишити свого потаємного місця; в) з метою запобігання втечі небезпечних злочинців; г) не може бути інакше подоланий активний опір, спрямований на зрив серйозної операції; д) для запобігання насильницького нападу, що загрожує особі, яка охороняється, об'єкту або простору, що охороняються; е) якщо іншим способом неможливо зупинити транспортний засіб, водій якого небезпечною їздою серйозно загрожує життю або здоров'ю людей; є) якщо особа, щодо якої застосовуються засоби примусу, торкнулася вогнепальної зброї або зробила попереджувальний постріл, для підкорення співробітників

поліції у забезпеченні його власної безпеки або іншої особи, або:
ж) знищення тварини, що загрожуватиме життю або здоров'ю людини.
Використання зброї співробітником поліції здійснюється з дотриманням
необхідної обережності, особливо, щоб не нашкодити на безпеку життя
інших осіб та способом, що найбільш щадить життя людини, проти
якого спрямоване використання зброї.

Негайно після використання зброї або засобів примусу, за
наслідками чого має місце ушкодження особи, згідно §57 Закону
співробітник поліції, як тільки дозволяють обставини, зобов'язаний
надати першу допомогу постраждалій особі і звернутися за медичною
допомогою.

У §§73-77 Закону визначається статус інформатора, поліцейських
агентів під прикриттям та порядок уживання оперативних засобів.
Інформатор визначається як фізична особа, яка надає поліції інформацію і
послуги таким способом, щоб не розголошувати співпрацю з нею. Закон
установлював, що «інформатору може бути призначено за його працю
фінансову або матеріальну нагороду». Засоби прикриття означають
згідно із законом будь-яку річ, в тому числі обкладинки документа,
простір або діяльність, що використовуються для приховування
реальної особистості особи з метою запобігання розголошення її
діяльності або приховування діяльності поліції (§74). В свою чергу,
закон встановив можливість виготовлення документи прикриття, які
спрямовані на унеможливлення здійснення ідентифікації особи, на
приховування діяльності щодо застосування засобів прикриття
(оперативних засобів) або застосування техніки, для приховування
поліцейської діяльності або для інших подібних цілей. Водночас, закон
заборонив використання в якості документа прикриття посвідчень члена
парламенту, члена уряду, голови Чеського нацбанку, члена Верховного
контрольного управління, інспектора Управління охорони персональних
даних, судді Конституційного Суду, службове посвідчення судді і
державного представника, а також свідоцтво особи про народження та
смерть (§75). МВС веде облік документів прикриття. Окрім іншого,
Закон передбачає так звані «спеціальні фонди», які передбачають
виділення коштів для оплати деяких витрат, пов'язаних із придбанням
інформації про злочинність, використання допоміжних оперативних
засобів, для допомоги агентам розвідки і для забезпечення
короткострокового захисту осіб. Вживання коштів зі спеціальних
фондів не підлягає законодавству у сфері управління державними
коштами (§77). Контроль за діяльністю щодо використання засобів
перехоплення і запису за допомогою телекомунікацій, використання засобів
постереження за людьми і речами, а також втручання в розслідування
електронних комунікацій здійснює Палата депутатів, яка для цієї

громадян»². Такі комісії «очищали» МВС від співробітників, які були пов'язані з колишнім тоталітарним режимом. У цей же час було ухвалено новий закон Чеської національної ради «Про Поліцію Чеської Республіки» від 21 червня 1991 р. З самого початку в реформу поліції закладалися основи функціонування поліцейської системи на двох рівнях – так званої «державної поліції» і «місцевої поліції» (окремий закон від 6 грудня 1991 р. (№ 553/1991 р.).

Важливо підкреслити, що саме в цей період було розпочато процес люстрації в державному апараті ЧСФР, який істотно вплив на кадровий склад поліцейських сил³. Пізніше, в 1992 р. було схвалено ще один законодавчий акт, який стосувався люстрації окремо в поліції Чеської Республіки⁴.

2. Другий етап був пов'язаний із розвитком поліцейської функції в Чеській Республіці як незалежній державі в умовах підготовки до вступу до Європейського Союзу. У 2001 р. голова уряду ЧР виголосив цілісний закон про Поліцію, до якого впродовж 1992 – 2001 років вносилися чисельні зміни (таке окреме офіційне оприлюднення закону покликане зробити текст зручним для користування). В результаті проведених правових реформ, в тому числі й у напрямі поліцейської діяльності, Чеська Республіка 1 травня 2004 р. набула повноцінного членства в ЄС.

Серед основних завдань, які вирішувалися протягом цього часу, слід назвати наступні:

- перетворення поліцейських сил із силових (каральних) структур у органи захисту прав людини, яким населення довіряє (довіра населення – основний показник ефективності поліції);

² Zákon ze dne 9. května 1990 o občanských komisích působících v resortech ministerstev vnitra a o změně a doplnění zákona (č. 100/1970). Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ve znění zákonů (č. 63/1983). Sb. a (č. 74/1983). Sb. zákonů (č. 169/1990). (S. 664-665).

³ Zákon (č. 451/1991). Sb. Zákon, kterým se stanoví některé další předpoklady výkonu některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky. (Електронний ресурс).
доступу: [https://www.zakonyprolidi.\(cz/cs/1991-451\)](https://www.zakonyprolidi.(cz/cs/1991-451)).

⁴ Zákon (č. 279/1992). Sb. o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Sboru nápravné výchovy České republiky. (Електронний ресурс).
доступу: https://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sb058-92.pdf.

⁵ Předseda vlády vyhlašuje úplné znění zákona (č. 329/1999). Sb., o některých dalších předpokladech a o změně zákona (č. 283/1991). Sb., o Policii České republiky a o změně některých předpisů, (zákon o cestovních dokladech). jak vyplývá z provedených zákonem (č. 217/2002Sb.), zákonem (č. 320/2002). Sb., // (č. 122/2001) (S. 3066-3090).